

կերացուց Տիգրիսի հայ ժողովրդեան կեանքը, նիւթ առնելով իրեն նոյն ժողովրդեան ստորին խաւերէն: Սունդուկեանց հիանալի կերպով նկարագրեց հին ու նոր սերունդներուն ընդհարումը, ուրոյն ուրոյն ի յայտ բերաւ այդ սերնդեան իրաքանչիւր դասակարգն, իրենց կենցաղովն ու սովորութիւններով: Մեծ թատերագիրը տիպեր ստեղծելու մէջ միակ է, ոչ միայն վաճառական կեանքէն ըացասական տիպեր, որոնց թիւը դժբախտաբար մեր մէջ ըազմաթիւ է, խաբեբայ եւ փողապաշտ մարդիկ, այլ ունի նաեւ զրական համակրելի դէմքեր, մաքուր հոգւով, իրենց ազնուութեամբ ոգեւորող հերոսներ, ինչպէս անհամեմատն “Պէպո”, ճկնորսը:

Ուստի ամենայն իրաւամբ մենք ալ Լէօի հետ կը կրկնենք, թէ հայ բեմը Սունդուկեանցի պէս մի այլ տաղանդ չի ծանշնար. իսկ մասնաւորաբար ռուսահայոց զրականութեան մէջ Սունդուկեանց ամենախոշոր դէմքերէն մին է:

Հ. ՅՈՎՍԻԲ ՏԵՐ-ՄԱՐԿԱՐԻՍԻՍ

Պ Ի Է Ր Կ Ի Յ Ե Ա Ր +

Հանգուցելոյն մահուան անակնկալ լուրը Հայութեան համար շատ ծանր հալածում մ'եղաւ: Կորսնցուցիկ յանձին Պիէր Կիյեարի մեր անհամեմատ պաշտպաններէն մին, որ օտար հեղինակութիւններու առջեւ ներկայացընէր մեր ազգին նիւթական եւ քարոյական լաւագոյն ապագայի մը ըողորը:

Պիէր Կիյեար (ծն. 14 Յուլ. 1864) իր ուսման սկիզբ կ'ընէ Ֆոնտանի լիկէոնին մէջ, զոր քիչ ատենէն աւարտելով Դպրութեանց Համալսարանը (*Faculté des Lettres*) կը թեւակոխէ, յաճախելով գրեթէ միաժամանակեայ ըարժարագոյն ուսմանց հաստատութիւններ ալ: — 1886ին իր աջակցութեամբը կը կազմակերտուի նոր ռյոժեւում կ'աճառ մը, որ ձեռք կ'առնու յաւ *„La Pléiade“* թերթին հրատարակութիւնը իրապաշտ ուղղութեամբ. Պիէր Կիյեար հրապարակ կ'ելլէ հոն *„La Fille aux mains coupées“* վերնագրով ինքնատիպ բանահիւսութեամբն: Ընդունակ բանաստեղծն օրէօր աւելի պատկառելի եւ առաջնորդող դիր մ'ստացած իր գործած միջավայրին մէջ, հետգնետէ կը հրատարակէ իր *„La Gloire du Verbe“*, *„La Lyre héroïque et dolente“* եւն եւն գործերն եւ կարգ մը թարգմանութիւններ յոյն բնագրէն, որոնց վրայ ծանրանալը աւելորդ կը դատեմ: — Պիէր Կիյեար գաղղիական մատենագրութեան համար՝ ներշնչման տէր բանաստեղծ եւ միանգամայն անկախ եւ ստեղծող միտք մըն է: —

93ին Ագարեանի նախածեռնութեամբ Պոլիս կ'անշուելով Կիյեար՝ ուսուցիչ կը կարգուի լուսաւորչայ դպրոցին: Գրեթէ 2 տարի վերջը մայրաքաղաքը արիւնային եւ քստմեղի տեսարանի մը ըստ՝ կը դառնայ՝ Հայոց մեծ կոտորածին, որուն հանդիսատես կ'ըլլայ Կիյեար. այս տեսարանը կը զարթուցանէ անոր սրտին մէջ հայ անմեղ զոհերուն արդար Բողոքը: Սակայն յաջորդ տարին՝ Պիէր Կիյեար զգալով

որ իր Կ. Պոլիս աւելի երկար յապաղումը սուր եւ վտանգաւոր կերպարանք մը պիտի առնու՝ Գաղղիա կը վերադառնայ, ուր քիչ ետքը կը հիմնէ երկշարքաթափանք մը, *Pro Armenia*, որ իր գոյութիւնը մինչեւ 10 տարի կը պահպանէ: Իր այս օրգանովն է, որ դիմակազերծ կը ներկայացընէ թուրք կառավարութեան անարդար արարքներն եւ կը ջանայ ի տես ասոնց ի գոյթ շարժել քաղաքակիրթ աշխարհի պետերն: Մինչեւդ ժամանակ ուրիշ ուղղութեամբ ալ կը գործէ Կիլիկիոյ հայ տառապող ժողովրդեան կացութիւնը բարոյեցնու համար: Կը զուամբէ յատուկ միտինկներ, կը քանակաւ աշխատի առիթներու մէջ, կը գրէ, իր քարծր դիրքը շահագործելով կը դիմէ դեսպաններու միջամտութեան՝ միայն որպէս զի հայութեան քախտը լաւագոյն ծամբու մը վրայ դնէ:

Մահմանադրութեան վերահաստատմանն էտքը՝ իր յաղթական միտքովն ի Կ. Պոլիս Կիլիկիոյ կը դրոյնցընէ իայ համայնքն վերջին անգամ՝ մը եւս: Հայութիւնը դեռ շատ քարիք կընար սպասել այսպիսի անձնաւորութենէ մը, — որուն անշահախնդրութիւնը կը հաւատարէր օնոնքիցութեանը, — եթէ 48 տարւան հասակին մէջ մահկանացուն կնքած չըլլար: —

Հ. Պ. Ս.

ԱՅԼԵԻ ԱՅԼԵՐ

1. *Տպագրութեան 400ամեկին առթիւ:* Մինչ համայն ազգութիւնը կը պատրաստէր համաշունչ տօնախմբելու հայ տպագրութեան «մեծ տօնը, հրապարակելու Ս. Մալխասեան հայ տպագրութեան թղթնաւորութիւնը գործնալ վերագրելու Աբգար գպրին եւ հետեւ արար յետաձգելու յորեմնական հանգիստութիւնները, Թէ որչափ ազնուութեամբ ետ առաւ Մալխասեանց իւր վարդապետութիւնը նկատողութեան պիտի չառնունք հոս, այստեղ պարզագէտ նկատել պիտի տանք միանշարժ թէ 1512—1565 տարիներու միջոցը կարծաւորն պէս անովափս անապատ մը չէ հայ տպագրութեան համայն:

Ինչի ծանօթ է 1539ին (= anno a Virginis Partu 1539) ի Բաբա տպուած (= excudebat Papias) լատիներէն գործք մը՝ «Երեմիայի քաղգեհրէն, ասորի հայ եւ օրիշ տառն լեզուներու» (Introductio in Chaldaicam linguam, Syriacam, atque Armenicam et decem alias linguas) հեղինակութեամբ Theaeus Ambrosiusի, որ Երեմ ընտրուած բազմաթիւ լեզուներու ու

նշանագրերու ստուերագծերը կու տայ խնամալ համաօտութեամբ, Հայ լեզուն ու հայ աղիքաւետքը մասնաւորապէս յատուկ ուշադրութեան առարկայ եղած է այս գործքին մէջ, մասնաւոր գլխակարգութեանց ներքեւ հայ ձայնաւորներն, հայ գրերն ու ներածութիւնը, հայ գրերու բաժանումը, հայ երկբարբառները եւայլն եւայլն մանրամասնօրէն կը քննուին եւ բազմաթիւ հայտաւ օրինակներով կը լուսաբանուին, այս՝ երբեմն Եթէ գրուող օրինակները գլխաւորաբար առնուած են Ս. Գրքին բաւականաչափ մաքուր յուսոյն հայերէն շարժական լեզուներով, որոնց մէջ յատկանշական է տառերու միատեսակութիւնը: Նշանակալից կէտ մըն է թէ բուն գործքին մէջ ասորերէն եւ հայերէն բերուած օրինակներու համար կը գործածուին ձուլածոյ նշանագրերն՝ ուրեմն Գրեմիսի — Եթէ իսկ արաբերէնի — օրինակները տպագիր չեն, այլ յետագիւր, ուրիշ խօսքով տպագրութեան տառն նոյն լեզուներու յատուկ նշանագրերու պակասութեան պատճառաւ օրինակներու յատկացուած տեղերը դատարկ թողուած են եւ յետոյ սեւագիր կամ կարմրատառ յետագիւր լրացուած: Աւելի մանրամասնութեանց չենք կրնար միշտ հոս, ուշագրաւ է սակայն որ